CZU: 37.011.3-051:316.77 **https://doi.org/10.59295/sum5(165)2023_14**

ETOSUL CADRULUI DIDACTIC PRIN PRISMA COMPETENȚEI DE COMUNICARE ORATORICĂ

Lilian RAȚĂ, Nina BÎRNAZ
Universitatea de Stat din Moldova

Acest articol reflectă rolul personalității cadrului didactic în procesul de comunicare pedagogică, privit prin prisma tridimensională a procesului de comunicare și anume: *competența de comunicare, competența de comunicare oratorică* și *microcompetența etosul cadrului didactic.*

Această abordare evidențiază importanța profilului cadrului didactic în procesul de comunicare pedagogică în general și în procesul de comunicare oratorică în special. Competența de comunicare oratorică, prin definiție, presupune relaționare cu publicul prin discurs argumentativ care să-l ajute să penetreze gândirea auditoriului. În acest context se evidențiază etosul cadrului didactic, manifestat atât prin calități personale: inteligență, virtute, moravuri, încredere în sine, cât și profesionale: credibilitate, autoritate, reputație și similitudine cu publicul. Doar o astfel de abordare implică și motivează studenții în procesul de instruire, determinând succesul comunicării pedagogice în relația cadru didactic-student.

Cuvinte-cheie: *competență, comunicare, competență de comunicare, competență de comunicare oratorică, microcompetență, etos, cadru didactic.*

THE ETHOS OF THE TEACHER IN TERMS OF THE COMPETENCE OF ORATORY COMMUNICATION

This article reflects the role of teacher's personality in the process of pedagogical communication, regarded through the three-dimensional perspective of the communication process, named: communication competence, oratory communication competence and microcompetence of the teachers ethos.

This approach highlights the importance of the teacher profile in the process of pedagogical communication in general and in the process of oratory communication in particular. The competence oratorical communication, by definition, involves relating to the public through an argumentative speech to help him penetrate the audience's thinking. In this context it highlights the teacher's ethos, manifested both through personal qualities: intelligence, virtue, mores, self-confidence and professional: confidence-credibility, authority, reputation and similarity with the audience. Only such an approach involves and motivates students in the training process determining the success of pedagogical communication in the teacher-student relationship.

Keywords*: competence, communication, communicative competence, competence of oratory communication, microcompetence, ethos, teacher.*

Introducere

Comunicarea este definită de Hymes ca una din competențele esențiale necesare pentru reușita acțiunii educaționale; una dintre principalele calități solicitate de profesia de cadru didactic, care presupune stăpânirea tehnicilor comunicării interactive, a codurilor adecvate diferitor mesaje, a căilor de retroacțiune.

Deseori, demersul educațional crează situații de transmitere a mesajelor, aspect ce impune cadrului didactic formarea diferitor variante a competenței de comunicare, în acest context competență de comunicare oratorică.

Analiza abordărilor teoretice ale evoluției oratoriei și extrapolarea rezultatelor analizei în context educațional, generează ideea conturării *competenței oratorice care* presupune transmiterea trăirilor și convingerilor de către cadrul didactic, astfel încât acestea să fie însușite de către studenți, să devină indispensabile, să ia caracterul unor idei, hotărâri proprii, determinând astfel un anumit comportament al personalității.

O dimensiune esențială a competenței de comunicare oratorică este **etosul** cadrului didactic. Particularitățile etosului cadrului didactic determină calitatea instruirii. Acest aspect este confirmat și de paradigma sistemelor de învățământ axat pe competențe atât din alte țări, cât și din Republica Moldova [5].

Competența – dimensiune indispensabilă activității profesionale

Problema abordării centrate pe formarea de competenţe este una actuală şi cea mai mediatizată în teoria şi practica procesului educațional contemporan din Republica Moldova. După părerea savantului Vl.Guțu, competenţa poate fi definită ca un set de capacităţi interdependente pentru realizarea unor activităţi în diferite situaţii, inclusiv, ieşite din comun [9, p. 26-31].

Există mai multe abordări a conceptului de competență. Astfel, psihologul american D.C. McClelland definește competenţa „drept suma cunostintelor, abilităţilor şi atitudinilor care contribuie la capacitatea unei persoane de a-şi îndeplini eficient (la standardele agreate anterior) sarcinile şi responsabilităţile postului (pe scurt, de a fi performant)" [13, p. 253].

M.E. Dulamă evidenţiază competenţele „drept ansambluri structurate de cunoştinţe şi deprinderi dobândite prin învăţare, care permit identificarea şi rezolvarea în diverse contexte a unor probleme caracteristice unui anumit domeniu [7, p. 86].

Ph. Jonnaert consideră competenţa drept „o structură organizatorică a activităţii" [11, p. 15].

N. Bîrnaz definește competența ca „un ansamblu de cunoştinţe (savoir), priceperi, deprinderi (savoir faire) organizate pentru a rezolva o sarcină sau un ansamblu de sarcini corespunzătoare exigenţelor sociale (savoir vivre).

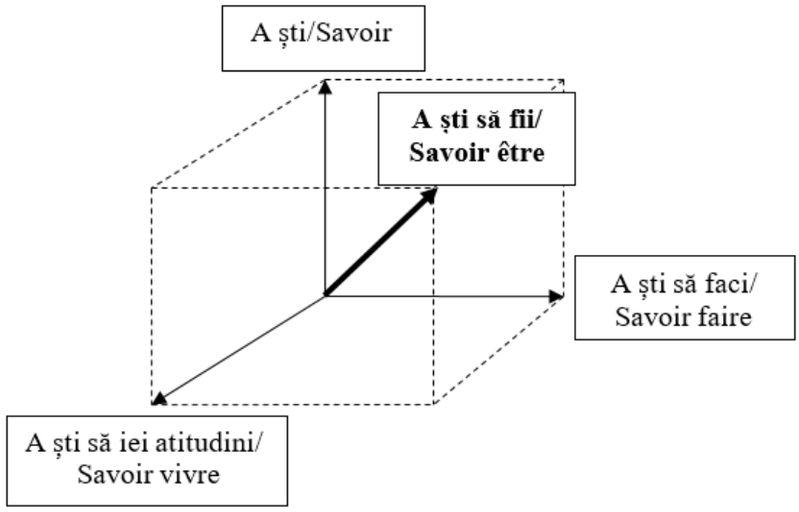
În același context cercetătoarea definește componentele competenței și prezintă modelul grafic al competenței [3, p. 47-48].

Astfel, competenţa include:

- aspectul cognitiv, care vizează utilizarea teoriilor şi noţiunilor, precum şi a cunoştinţelor deghizate dobândite prin experienţa de viaţă;
- aspectul funcţional (priceperi şi deprinderi), care reprezintă ceea ce trebuie să facă omul în domeniul său de activitate: profesional, educaţional, social;
- aspectul etic, care vizează prezenţa valorilor personale şi profesionale.

Rezultanta acestor aspecte determină competenţa personală (savoir être), care vizează deprinderi comportamentale într-o situaţie concretă (Fig. 1).

Fig. 1. Modelul grafic al competenței.

Pornind de la contextul pluriaspectual al abordării conceptului de competență, conchidem faptul că a fi competent înseamnă a-ți organiza activitatea pentru a te adapta la specificul activității/situaţiei profesionale.

Comunicarea – dimensiune indispensabilă procesului educațional

Unul din specificul activității cadrului didactic este comunicarea.

Verbul *a comunica* provine din latinescul *communicari*, care semnifică *a pune în comun*. Punem în comun o informaţie, o idee între emiţător şi receptor sau între orator şi audienţă. Pornind de la această idee, putem afirma faptul că obiectivul comunicării este informarea şi convingerea privind anumite aspecte.

Pentru a formula un răspuns la întrebarea ce este comunicarea, am făcut apel la părerile unor specialişti în ştiinţa comunicării. Aceasta presupune faptul că astăzi comunicarea este o ştiinţă de sine stătătoare, ce funcţionează în baza unor principii şi legi proprii, având o serie de metode de cercetare proprii. În viziunea unor specialişti, ştiinţa comunicării este „ştiinţa care studiază circuitele profesionale şi instituţionale ale informaţiei” [18, p. 5].

C. Hovland, I. Janis, H. Kelley definesc comunicarea drept „proces prin care un individ (comunicatorul) transmite stimuli (de obicei verbali) cu scopul de a schimba comportamentul altor indivizi (auditoriul)” [10, p. 33].

La rândul său, D. Sălăvăstru vede comunicarea ca pe un „proces de transmitere a unui sens de la cineva către altcineva. Acest proces de transmitere se face cu ajutorul unui sistem de semne” [17, p. 174].

Perettti A. consideră că „comunicarea presupune reversibilitatea mesajelor în cadrul relaţiei care reuneşte două entităţi” [15, p. 22].

În viziunea lui Denis McQuail, comunicarea este transmiterea informațiilor, ideilor și atitudinilor sau emoțiilor de la o persoană la altă persoană sau de la un grup la altul, în mod esențial prin intermediul simbolurilor. În acelaşi context, Denis McQuail sintetizează 15 formulări ale comunicării, încercând să îmbrăţişeze toate componentele acesteia: simboluri, vorbire, limbaj, înţelegere-receptare, transmiterea mesajelor, interacţiune, relaţie – schimbul activ şi coorientarea, transfer, transmitere, intenţie, putere – în cazul în care comunicarea este primită drept mijloc de influenţă etc. [13, p. 15-16].

În încercarea de a totaliza multitudinea definiţiilor care au fost date termenului de comunicare, îl vom cita pe Lacombe F. care afirmă: „orice situaţie de comunicare îl determină pe fiecare dintre actorii implicaţi să facă o modificare în situaţia sa concretă, în sentimentele şi gândurile sale, concretizând anumite aspecte ale comunicării şi anume:

- Acţiuni: decizii exprimate sau neexprimate, o punere în aplicare;
- Gânduri: analize, reflecţii, opinii exprimate sau neexprimate;
- Sentimente: plăcute, neplăcute, teamă, furie, bucurie, tristeţe [12, p. 48].

Ţinând cont de definiţiile prezentate mai sus, accentuăm importanţa comunicării în acivitatea profesională a cadrului didactic. În acest context, comunicarea se conturează cu statut de competență de comunicare în general și cu statut de competență de comunicare oratorică în special.

Competența oratorică – dimensiune indispensabilă în comunicarea pedagogică

Dicţionarul Explicativ al Limbii Române, defineşte oratoria „drept arta de a compune şi de a rosti discursuri; arta de a vorbi convingător şi frumos în public; elocvenţă, retorică, oratorism. – din lat. Oratoria [6].

Platon tratează oratoria/retorica drept „artă a cuceririi sufletului prin discurs” [16, p. 113].

Cicero prezintă oratoria drept „arta de a vorbi în public pentru a-i convinge pe ascultători” [4, p. 8].

Din spusele lui Aristotel: „Oratoria este folosirea tuturor mijloacelor de convingere pe care le avem la îndemână” [1, p. 4].

Paciano Padron înţelege prin oratorie „arta de a vorbi în public cu claritate, elocinţă; capacitatea de a emoţiona şi de a convinge [14, p.17-18].

Analiza acestor accepţiuni evidenţiază complexitatea oratoriei, care de-a lungul timpului s-a structurat în mai multe tipuri de definiţii. Cele mai importante dintre ele s-au structurat în trei categorii.

Prima categorie, reflectă definiţiile care au în centru ideea că **oratoria este creatoare a persuasiunii** (ca proces modificator de atitudini, credinţe, păreri sau comportamente). Cei mai importanţi reprezentanţi care au susţinut acest tip de definire sunt: Socrate, Platon, Aristotel, Cicero, Isocrate.

A doua categorie de definiţii **plasează interesul dinspre persuasiune spre comunicarea propriu-zisă şi mai ales spre mijloacele de realizare a acesteea**. Cel mai important reprezentant este Quintilian, care definea oratoria ca un ansamblu de reguli ştiinţifice şi tehnici care duc la o comunicare perfectă, o vorbire elegantă.

A treia categorie de definiţie susţine că **oratoria este arta ornării, a decorării discursului**. În acest caz, oratoria devine mai apropiată de stilistică, transformându-se într-o tehnică a decorării.

Pornind de la accepţiunile termenului de oratorie, prezentate mai sus, evidenţiem faptul că oratoria, pe de o parte, este tratată drept artă, iar pe de altă parte, drept competenţă.

În calitate de artă, oratoria are scopul de a convinge un auditoriu, printr-o argumentare bogată şi riguroa-

să, susţinută de un stil ales şi un limbaj adecvat, un ton plăcut şi de respectarea regulilor gramaticale, logice, psihologice, care să-l ajute să penetreze gândirea auditoriului [8, p. 18].

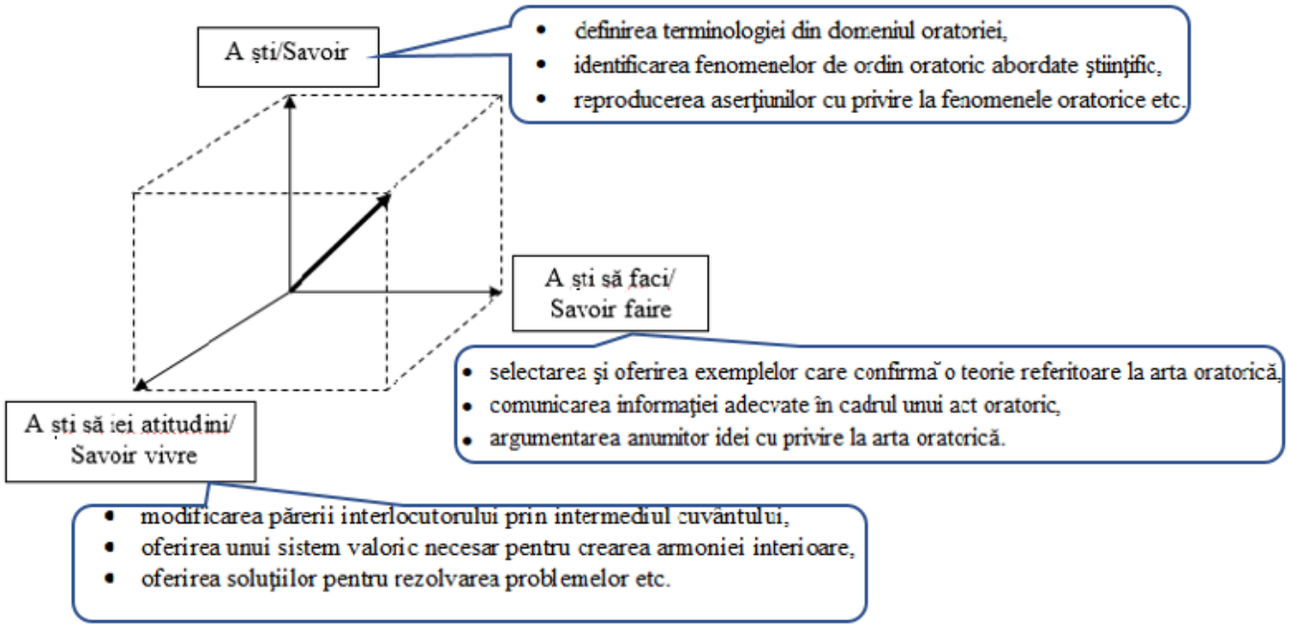
În calitate de competenţă, presupune interacţiune verbală şi nonverbală dintre persoane implicate într-un anumit proces de comunicare.

Sintetizând esenţa definiţiilor, evidenţiem aspectul tridimensional al competenţei oratorice şi anume:

- *aspectul gnoseologic/cunoaşterea* presupune definirea corectă a terminologiei din domeniul oratoriei, identificarea fenomenelor de ordin oratoric abordate ştiinţific, reproducerea corectă a diferitor aserţiuni cu privire la fenomenele oratorice, interpretarea adecvată a fenomenelor oratorice, generalizarea unor aserţiuni etc.
- *aspectul praxiologic/abilitatea* implică aplicarea corectă a cunoştinţelor de ordin teoretic referitoare la fenomene oratorice, utilizarea teoriilor referitoare la fenomene oratorice pentru a demonstra anumite aspecte, argumentarea anumitor idei cu privire la arta oratorică, comunicarea corectă a informaţiei în cadrul unui act oratoric, consultarea surselor bibliografice din domeniu, selectarea şi oferirea exemplelor care confirmă o teorie referitoare la arta oratorică etc.;
- *aspectul axiologic/atitudinea* presupune modificarea părerii interlocutorului prin intermediul cuvântului, oferirea unui sistem valoric necesar pentru crearea armoniei interioare, oferirea soluţiilor pentru rezolvarea problemelor etc.

În acest context, prezentăm componentele competenței oratorice (Fig. 2).

Fig. 2. Modelul grafic al competenței oratorice.

Etos – microcompetență indispensabilă cadrului didactic

Pornind de la esența competenței oratorice, evidențem particularitățile etosului cadrului didactic.

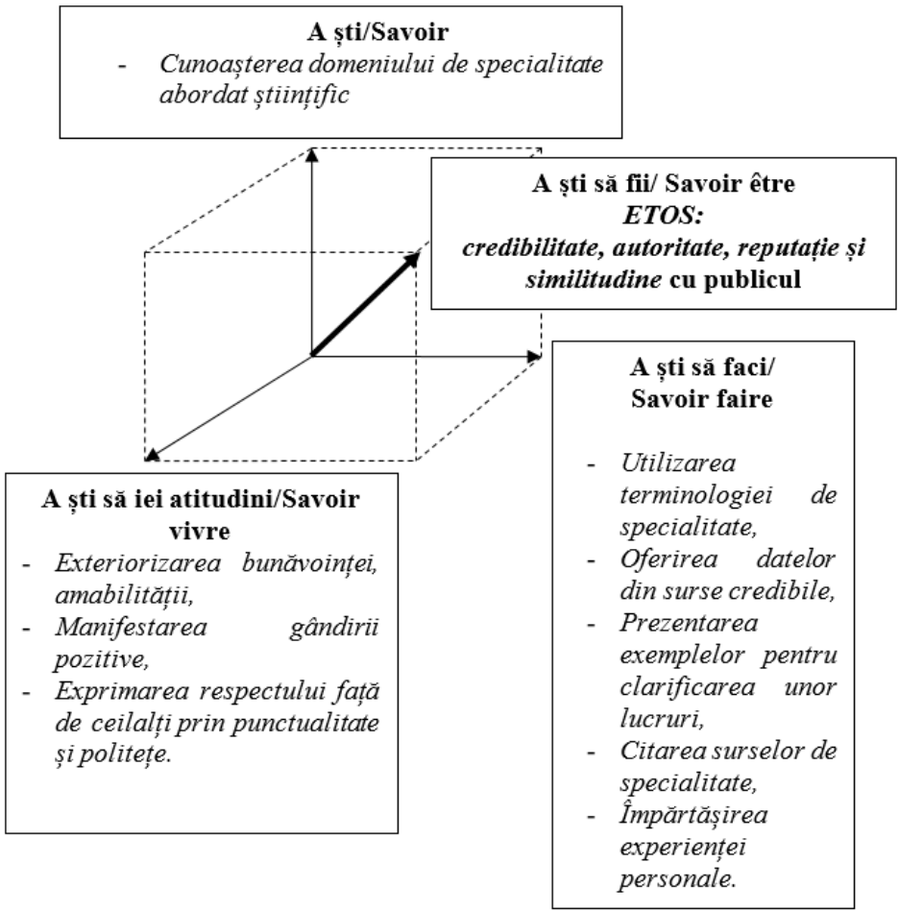
Etosul reflectă calitățile înăscute sau/și dobândite ale vorbitorului: inteligența, virtutea, moravurile, încrederea în sine și autoritatea de care se bucură în raport cu auditoriul. Un vorbitor desăvârșit poate influenta grație charismei pe care o are, în virtutea unei mari autorități (autoritate epistemică este autoritatea celui care știe; iar autoritatea deontică reprezintă autoritatea celui care deține o funcție).

În viziunea lui Andrew Dlugan, calitățile etosului sunt: *credibilitatea, autoritatea, reputația și similitudinea* cu publicul. *Credibilitatea* presupune atât calități personale precum bunătate, punctualitate etc., cât și capacități: transmiterea energiei pozitive, utilizarea exemplelor din viața personală, gestionarea întrebărilor în timpul conversației etc. *Similitudinea* reflectă acțiunile vorbitorului prin care crează contact armonios

cu publicul și anume: adaptarea limbajului la public, manifestarea manierelor corespunzător contextului, vestimentație decentă, împărtășirea experienței personale, prezentarea exemplelor ajustate interesului publicului, utilizarea datelor din surse demne de încredere și disponibilitatea de relaționare. *Autoritatea* și *reputația* sunt dimensiuni asemănătoare și se referă la persoane cu experiență în domeniu care manifestă cunoștințe și abilități de transmitere a mesajului. Autoritatea determină succesul comunicării și diferențiază un vorbitor de alt vorbitor [6].

Integrând în definiția competenței, calitățile etosului evidențiate de A. Dlugan, reactualizăm cercetările anterioare referitor la etosul cadrului didactic printr-un construct/model grafic, numit microcompetența etosului cadrului didactic (Fig. 3) [2, p. 134].

Fig. 3. Modelul grafic al microcompetenței etosului cadrului didactic.

Astfel, etosul cadrului didactic este perceput în aspect tridimensional de către educabili/receptori: *background, persoană* și *discursul propriu-zis*. Termenul *background* presupune vârsta, genul, statutul social, filosofia vieții și convingerile persoanei. Termenul *persoană* se referă la modelul personal pe care emitentul îl creează și îl transmite studenților. Obiectivul major al emitentului este de a fi credibil astfel încât educabilii să-l creadă și să asimileze mesajul expus.

Concluzii

În concluzie, evidențem faptul că dintre toate formele de comunicare socială, discursul public a fost cel dintâi care a beneficiat, încă din Antichitate, de o teorie coerentă. Din cele mai vechi timpuri şi până la neoretorica contemporană, strategiile persuasive ale oratorilor au constituit un obiect de studiu privilegiat în raport cu toate celelalte ipostaze ale interacţiunii verbale.

În acest context, etosul cadrului didactic reprezintă un construct holografic, constituit din dimensiuni macro și anume comunicare și competență de comunicare și micro și anume: competența de comunicare oratorică și microcompetența etosului cadrului didactic.

Calitatea acestei construcții:
- determină succesul comunicării pedagogice;
- condiționează implicarea studenților în procesul de instruire;
- influențează procesul de obținere a rezultatelor scontate prin receptarea și valorificarea mesajului;
- favorizează relația pedagogică interpersonală pozitivă.

Toate aceste aspecte sunt realizabile în contextul relației *cadru didactic – student* construită în mod constructiv și pozitiv.

Referințe:

1. ARISTOTEL. *Retorica*. București: Editura IRI, 2004, 460 p.
2. BÎRNAZ, N., BUTNARI, N., RAȚĂ, L. *Etosul cadrului didactic* în *procesul de comunicare pedagogică.* Materialele conferinţei ştiinţifice naţionale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 10-11 noiembrie 2020, Chișinău: CEP USM, 2020, p. 134-137. ISBN 978-9975-152-53-2.
3. BÎRNAZ N. *Metodologia elaborării manualului şcolar*. *Teză de doctor în pedagogie*, 2009.
4. CICERO. *The Republic and the Laws*. Oxford: University Press, 2008, 242 p.
5. CODUL EDUCAŢIEI al Republicii Moldova, COD Nr. 152 din 17.07.2014
6. DICŢIONAR EXPLICATIV AL LIMBII ROMÂNE. Bucureşti: Academia Română și Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 2012.
7. DULAMĂ, M. E. *Fundamente despre competenţe. Teorie şi aplicaţii.* Cluj: Editura Presa Universitară Clujeană, 2010, 435 p.
8. FLORESCU, V. *Retorică şi neoretorică, Geneză, evoluţie, perspective*. Bucureşti: Editura Academiei Române, 1973, 266 p.
9. GUŢU, V. Компетентностный подход в системе высшего образования: традиции иинновации. Materialele Conferinţei Stiinţifice Internaţionale/ 22-23 octombrie, 2009. Modernizarea standartelor şi curricula educaţionale – deschidere spre o personalitate integrată. Chişinău: Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, 2009, p. 26-31.
10. HOVLAND, C. I. at. al. *Communication and persuasion: psychological studies of opinion change.* Yale: University Press, 1953, 315 p.
11. JONNAERT Ph. at. al. *La compétence comme organisateur des programmes de formation revisitée, ou la nécessite de passer de ce concept à celui de „l'agir competent”.* Genève: Bureau international de l'éducation, BIE/UNESCO, 2006, 32 p.
12. LACOMBE, F. *Rezolvarea dificultăților de comunicare*. Iași: Polirom, 2005, 225 p.
13. MCQUAIL, D. *Comunicarea*. Iași: Editura Institul European, 1999, 272 p.
14. PADRON, P. *Cum să vorbim în public*. București: Editura universitară, 2012, 150 p.
15. PERETTI, A., LEGRAND J. et. al. *Tehnici de comunicare*. Iaşi: Polirom, 2001, 391 p.
16. PLATON. *Phaidron.* Humanitas SA, 2011, 138 p.
17. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educației*. Iași: Polirom, 2004, 288 p.
18. SCHEAU I., LEVIŢCHI I. et al. *Comunicare.* Chişinău: Cuvântul ABC, 2013, 171 p.

Date despre autori:

Lilian RAȚĂ, doctorand, Școala doctorală Științe *Sociale* și *ale Educației*, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: prot.iulian@gmail.com
ORCID: 0009-0002-6818-0944

Nina BÎRNAZ, doctor în științe pedagogice, conferențiar universitar, Departamentul Științe ale Educației, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova.
E-mail: ninabernazz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2543-6949

Prezentat la 27.02.2023